

ANALIZA EFEKATA COVID-19 NA EKONOMIJU I ŽIVOTNE USLOVE MARGINALIZOVANIH GRUPA STANOVNIŠTVA U BOSNI I HERCEGOVINI

SEPTEMBAR 2020, SARAJEVO

**CZECH REPUBLIC
HUMANITARIAN AID**

Ova analiza je urađena uz pomoć Ministarstva vanjskih poslova Republike Češke. Sadržaj ove studije je isključiva odgovornost autora i ne odražava nužno stanovišta Ministarstva vanjskih poslova Republike Češke i CARE International Balkans.

Objavio:

**CARE International, Balkans,
Hasana Kaimije 11, 71000 Sarajevo**

Autori:

**Haris Ćatić
Mirza Pale
Creative Development and Engineering Solutions (CEDES)**

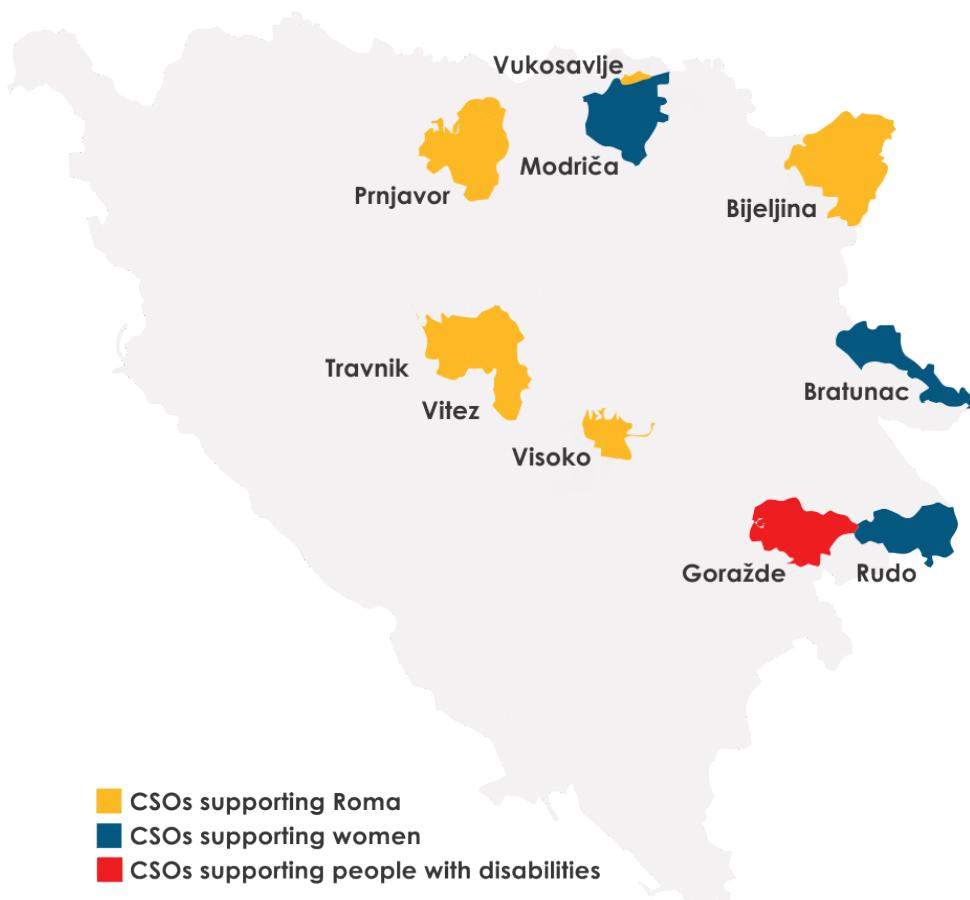
Uz doprinos:

**Sumka Bučan
Azra Junuzović
Branislav Tanasijević**

Sažetak

Procjena uticaja pandemije uzrokovane COVID-om 19 na bosanskohercegovačku pandemiju je poduzeta kako bi se preporučile izvodljive mjere prema socio-ekonomskim efektima pandemije na najugroženije grupe u 10 općina u Bosni i Hercegovini. Analiza služi kao smjernica raznim stranama kako bi kreirali i proveli efikasne mjere da pomognu najugroženijim grupama. Fokus analize se razlikuje za općine i aktivnosti partnerskih organizacija civilnog društva koje rade u specifičnim kontekstima: analiza se fokusira na posljedice pandemije na romsku populaciju u jedinicama lokalne samouprave Bijeljina, Visoko, Prnjavor, Vukosavlje, Vitez i Travnik, dok je fokus na kategoriju ranjivih žena u općinama Modriča, Bratunac i Rudo, te na osobe s invaliditetom

je u gradu Goražde. Programi usmjereni na njihovo ekonomsko osnaživanje trebaju omogućiti da ciljne grupe već obavljaju djelatnosti u okviru svojih ekonomskih aktivnosti u domaćinstvu kako bi se komercijalizirali; da im omoguće ostvarivanje dodatnih prihoda, bez formalnog organiziranja (npr. obrt). Preporučuje se razvijanje politika i konkretnih mjera različitih nivoa vlasti u BiH (uključujući i nivo lokalne zajednice), kako bi pomogli ranjivim kategorijama i onima koji se bave neformalnim zanimanjima i koji nemaju pravo na naknade s Biroa za zapošljavanje i druge vidove postojeće formalne pomoći. Ukoliko vlada Bosne i Hercegovine ne usvoji konkretnе mjere pomoći usmjerene ka ranjivim kategorijama unutar Bosne i Hercegovine, ove grupe će i dalje zavisiti o neprofitnim nevladinim organizacijama kao što su organizacije civilnog društva na lokalnom nivou da pomognu zadovoljavanje njihovih osnovnih potreba.

Sadržaj

Popis Grafova:	5
Popis akronima:	5
1. Uvod	6
1.1. Metodologija	6
2. Uticaj COVID 19 na socio-ekonomsku situaciju u BiH	7
2.1. Uticaj Covid-19 na socioekonomski status ranjivih grupa	9
2.2. Mjere koje su vlade u BiH poduzele	10
3. Uticaj Covid-19 na specifične ranjive kategorije u 10 partnerskih lokalnih zajednica	12
3.1. Uticaj Covid-19 na socio-ekonomsku situaciju na romsku populaciju	12
3.1.1. Bijeljina	12
3.1.2. Vitez i Travnik	14
3.1.3. Prnjavor	15
3.1.4. Vukosavlje	16
3.1.5. Visoko	17
3.2. Uticaj Covid 19 socio-ekonomsku situaciju na populaciju žena u ranjivim kategorijama	17
3.2.1. Modriča	17
3.2.2. Bratunac	18
3.2.3. Rudo	20
3.3. Uticaj Covid 19 na socio-ekonomsku situaciju osoba sa invaliditeom	20
3.3. Goražde	20
4. Preporuke i zaključci	22
Reference	24

Popis grafova:

Graf 1: Bijeljina Romska populacija

Graf 2: Zvanično zaposleni – Romska populacija Bijeljina

Graf 3: Vitez Romska populacija

Graf 4: Travnik romska populacija

Graf 5: Broj zaposlenih u općinama Vitez-Travnik

Graf 6: Broj zaposlenih Opština Prnjavor

Graf 7: Broj zaposlenih Opština Vukosavlje

Graf 8: Starosna struktura stanovnika Opštine Modriča

Graf 9: Broj zaposlenih/nezaposlenih članica UG Budućnost Modriča – ranjivih kategorija

Graf 10: Starosna struktura stanovnika Opštine Bratunac

Graf 11: Broj zaposlenih/nezaposlenih članica Udruženja Maja Kravica – ranjive kategorije

Graf 12: Starosna struktura stanovnika Opštine Rudo

Graf 13: Broj zaposlenih/nezaposlenih članica Udruženja Luna

Graf 14: Osobe sa invaliditetom - zaposleni/
nezaposleni BPK-Goražde

Popis akronima:

ASBIH – Agencija za statistiku BiH

EU – Evropska Unija

BDP - Bruto domaći proizvod

MMF - Međunarodni monetarni fond

UNDP - United Nations Development Programme

IKT – Informaciono komunikacione tehnologije

WB - World Bank

SME - Small and medium-sized enterprises

RS – Republika Srpska

UG – Udruženje građana

KM – Konvertibilna marka

JU- Javna Ustanova

BPK - Bosansko-podrinjski kanton Goražde

OSI – Osobe sa invaliditetom

OCD – Organizacija civilnog društva

1. Uvod

Projekt Inovativni pristup odgovoru na COVID-19 u ranjivim zajednicama u Bosni i Hercegovini obuhvaća sveobuhvatnu i inventivnu metodologiju za prevladavanje trenutne krize izazvane pandemijom. Jedna od aktivnosti projekta je fokusirana na definiranje utjecaja pandemije na ranjive kategorije stanovništva i pružanje adekvatnih paketa ekonomske podrške definiranim kategorijama stanovništva, kako bi prevladali posljedice pandemije.

Kako bi se adekvatno odgovorilo na potrebe najugroženijih kategorija pristupilo se izradi procjene utjecaja pandemije COVID-19 na ekonomiju BiH i egzistenciju najugroženijih grupa stanovništva, s ciljem predlaganja izvodivih mjera za rješavanje socio-ekonomskega efekata pandemije.

Ova analiza se fokusirala na analizu utjecaja pandemije COVID-19 u 10 općina/opština BiH i to: Prnjavor, Vukosavlje, Vitez, Travnik, Visoko, Bijeljina, Rudo, Bratunac, Modriča i Goražde. Da bi se osigurala održivost projektnih aktivnosti, aktivnosti se nadograđuju na postojeće strukture i mreže s kojima CARE surađuje. Projekt će biti partner sa sedam organizacija civilnog društva (OCD) koje rade sa siromašnim i marginaliziranim grupama stanovništva u ciljanim općinama projekta i to:

OCD koje podržavaju Rome:

- Otaharin iz Bijeljine (pokriva i Visoko);
- Udruženje romskih žena Romani Cej iz Prnjavora (koje pokriva i Vukosavlje);
- Zuralipe iz Viteza (pokriva i Travnik).

OCD koje podržavaju žene:

- Budućnost iz Modriče;
- Maja iz Bratunca;
- Luna iz Rudog.

OCD koje podržavaju osobe s invaliditetom:

- Udruženje oboljelih od cerebralne paralize i mišićne distrofije iz Goražda.

S obzirom na to da bi ova analiza trebala služiti kao smjernica za definiranje i provođenje odgovarajućih mjera za pomoći ugroženom stanovništvu u osiguranju sredstava za život, kroz definiranje paketa ekonomske pomoći ugroženim kategorijama, fokus analize je različit po pojedinim općinama i aktivnostima partnerskih OCD koje djeluju u specifičnim općinama. Tako se analiza fokusira na posljedice pandemije na romsku populaciju u jedinicama lokalne samouprave Bijeljina, Visoko, Prnjavor, Vukosavlje, Vitez i Travnik, dok je fokus na kategoriju ranjivih žena u općinama Modriča, Bratunac i Rudo. Fokus analize na osobe s invaliditetom je u gradu Goražde.

1.1. Metodologija

Metode korištene za provedbu istraživanja opisane su u nastavku.

Desk istraživanje: Konsultant je izvršio detaljni pregled postojeće dokumentacije koju je dostavio CARE, ali i glavnih izvještaja koje su izradile zvanične vladine institucije na svim nivoima, uključujući agencije za statistiku, zavode za zapošljavanje, EK, UNDP i OCD aktivne u Bosni i Hercegovini. Spisak analiziranih dokumenata predstavljen je u pogлављu 'Referenze'.

Fokus grupe i radionice: U početnoj fazi procesa, konsultant je učestvovao u radionici koju su u julu 2020. godine organizovali CARE i partnerske OCD, kako bi održao prvi sastanak fokus grupe. Svrha prvog sastanka fokus grupe provedene u okviru ove radionice bila je predstaviti koncept istraživanja CARE-u i partnerskim OCD te osigurati adekvatan odgovor partnerskih OCD u procesu i podvući potrebu za bliskom saradnjom između partnerskih OCD i jedinica lokalne samouprave.

Intervjui sa partnerskim OCD: Održana su dva kruga polustrukturiranih intervjuja sa partnerskim OCD. Intervjui su se temeljili na polustrukturiranim upitnicima za intervjuje, koje je razvio konsultant, a odobrio CARE. Polustrukturirani upitnici za intervju predstavljeni su u Aneksu I ovog izvještaja. Svrha ovih intervjuja bila je prikupljanje terenskih informacija o specifičnim ranjivim grupama koje su u fokusu ovog izvještaja.

Intervjui sa službenicima i institucijama lokalne uprave: Ovaj proces proveden je s ciljem provjere prethodno prikupljenih informacija sa službenicima lokalne vlasti i predstavnicima lokalnih institucija, ali i kako bi se osiguralo da se konsultantu dostave službeni izvještaji pojedinih institucija. U okviru ovog procesa obavljeni su razgovori sa opštinskim zvaničnicima, centrima za socijalni rad i predstavnicima zavoda za zapošljavanje i prikupljeni su zvanični izvještaji. Kompletna lista odgovora dobijenih od zvaničnih institucija dostupna je u aneksu.

Istraživanje i priprema izvještaja: Ovaj izvještaj izrađen je na osnovu prikupljenih informacija i predstavlja pregled informacija dobivenih iz zvaničnih izvještaja i terenskih informacija koje su pružili različiti dionici koji imaju izravne informacije o situaciji s kojom se suočavaju određene ranjive skupine koje su u fokusu ovog izvještaj.

2. Uticaj COVID 19 na socio-ekonomsku situaciju u BiH

Poput Evrope i ostatka svijeta, i za zapadni Balkan se u 2020. predviđa recesija, čiji će obim zavisiti od trajanja pandemije COVID-19. Ova kriza predstavlja nezapamćeni šok koji je iznenadio svijet i

njegovu ekonomiju. Mnoge vlade su uvele restrikcije stanovništvu i privredi kako bi smanjile fluktuaciju stanovništva i usporile i zaustavile širenje virusa a vlade i društva se suočavaju s velikim ljudskim, društvenim i ekonomskim troškovima. Stanje se neće normalizirati za nekoliko mjeseci, kako je predstavljano u martu 2020 godine, a restriktivne mjere se popuštaju i ponovo uvode s obzirom na epidemiološku situaciju, ometajući uobičajene ekonomske aktivnosti, ostavljajući zastrašujuće posljedice na cijele države, ekonomiju i građane.

- Prekidi u globalnim lancima opskrbe, sa značajnim nestaćicama i posljedičnim rastom cijena
- Usporavanje investicija i doznaka i rezultirajući gubici posla
- Volatilnost i kolaps berze zbog neizvjesnosti
- Pad potražnje za naftom dovodi do smanjenja cijena nafte i smanjenja prihoda za zemlje izvoznice nafte
- Pad turizma i međunarodnih putovanja te povezanih industrija i rezultirajući gubici posla
- Neočekivani porast izdataka za zdravstvo i rezultirajući porast tereta javnog duga.
- Pooštreni globalni uslovi finansiranja uprkos intervencijama monetarne politike za smanjenje kamatnih stopa

Zavisnost BiH od stanja ekonomija EU je veoma velika, te će kriza u EU izazvati ogroman pad izvoza i uvoza, dakle industrije i ekonomije u cjelini (smanjen obim ekonomske razmjene). Veliki pad prihoda je neizbjegjan u turizmu, ugostiteljstvu i drugim uslužnim djelatnostima, te se sada već govori o smanjenju prihodu u 2020. godini za 85% u poređenju sa 2019. godinom, bez ikakvih naznaka poboljšanja. Pad domaće potrošnje će zasigurno generirati veliki rast nezaposlenosti, a dosadašnja državna pomoć održavanju zaposlenosti dugoročno nije moguća. Nagli porast siromaštva je ono što slijedi u 2021.godini, sudeći po trendovima i neizvjesnosti ekonomskog oporavka¹.

¹ World bank: "Zapadni Balkan Redovni ekonomske izvještaj br.17 | proljeće 2020. Izgled za Zapadni Ballkan", www.worldbank.org/eca/wbrer

Ekonomска situacija u BiH pokazala je usporavanje i negativne makroekonomske trendove u BiH i prije razdoblja pandemije. Međutim, izbjeganje virusa u Europi, prije svega u Italiji, pokrenulo je ekonomsku krizu i u BiH, na koju je dodatno utjecalo širenje virusa u BiH i restriktivne mjere karantina koje su provodile vlasti u BiH, na različitim nivoima.

Pad potražnje i proizvodnje, zajedno sa lancem opskrbe i prekidima međunarodne trgovine i transporta doprinijeli su istovremeno padu otežane potražnje i ponude u Bosni i Hercegovini, što je imalo značajan utjecaj na rast nezaposlenosti, posebno u uslužnim sektorima.

Provedene su različite analize i scenariji pada BDP-a, jedan od njih je projekcija Svjetske banke s osnovnim scenarijem koji predviđa pad godišnjeg rasta za 3,2%, dok pesimistični scenarij predviđa pad od 4,2%². Drugi scenarij, MMF-a, predviđa pad za 5% u 2020. Stvarni scenarij će ovisiti o trajanju pandemije i veličini državnih programa usmjerenih na stabilizaciju ekonomije, a u ovom trenutku se čini da će biti veći od projiciranog.

Rezultati provedenih istraživanja pokazuju da će uticaj pandemije više osjetiti preduzeća u manjim sredinama i ruralnim područjima od onih u urbanim.

Procjena mogućeg uticaj COVID-19 na ranjive grupe na tržištu rada predstavljen je u izvještaju UNDP-a „Procjena ekonomskog uticaja COVID-19 u Bosni i Hercegovini“ iz maja 2020 godine. Interpretacija podataka prema ekonomskim klasterima je prikazana u nastavku³.

Klaster 1 - Ostale usluge, Trgovina na veliko i malo, Usluge smještaja i prehrane, Profesionalne aktivnosti, Informacije i komunikacije, Proizvodnja

Značajan broj smanjenja žena u zaposlenosti je moguće očekivati u sektoru usluga, smještaja i prehrane. U tim sektorima sa izuzetkom Prerađivačke industrije i veleprodaje i maloprodaje moguće je očekivati značajniji broj otpuštanja radnika. S obzirom na niži udio ranjive populacije, romske manjine, povratnika, nekvalificiranih radnika i ljudi koji žive ispod granice siromaštva u zapošljavanju u svim sektorima ovog klastera, mogućnost uticaja pandemije na njih nije nalažena, u odnosu na ostatak populacije.

Klaster 2 - Administrativna i pomoćne usluge

Manjine i romska manjina mogu biti izloženi mnogo većem riziku od gubitka radnih mjeseta u odnosu na druge dijelove ekonomije i ostatak populacije, iako određeni rizici postoje i za kategorije povratnika, invalida i osobe koje žive ispod granice siromaštva. Ipak generalno u ovom klasteru mogućnost da će doći do značajnijeg otpuštanja radnika je veoma niska.

Klaster 3 - Poljoprivreda, šumarstvo i ribarstvo

Iako je u ovom klasteru mogućnost otpuštanja radnika veoma niska, visok je rizikofaktor otpuštanja žena. Pored toga bilo kakvo smanjenje lični primanja u ovom klasteru reflektiralo bi se na značajno povećanje broja ljudi koji žive ispod granice siromaštva. Uticaj na povratnike, Rome i druge manjine u ovom klasteru također može biti značajan.

Klaster 4 - Građevinarstvo, finansije i osiguravajuće djelatnosti, nekretnine, transport i skladištenje

Najveći uticaj na manjine, romsku manjinu, povratnike bi mogla imati ekonomska kontrakcija u sektoru građevinarstva, gdje i postoji visoki rizikofaktor smanjenja broja zaposlenih. Ostali sektori u ovom klasteru su relativno sigurni sektori tokom krize za ranjive

2 World bank:” Zapadni Balkan Redovni ekonomski izvještaj br.17 | proljeće 2020. Izgled za Zapadni Ballkan”, www.worldbank.org/eca/wbr

3 UNDP BiH: “Report | Economic Impact Assessment of COVID-19 in BiH”, Maj 2020.

grupe, posebno nekvalifikovane, povratničke i siromašne. Relativno veliki broj zaposlenih žena u kombinaciji sa malim rizikom od masovnih otpuštanja.

2.1. Uticaj Covid-19 na socioekonomski status ranjivih grupa

Pandemija je već imala nepovoljnih direktnih i indirektnih utjecaja na firme gdje su žene većinska radna snaga, pa bi se moglo očekivati da će takve firme vjerovatnije potražiti podršku od vlade ili drugih relevantnih institucija. Međutim, razmjera traženja podrške ne razlikuje se značajno u odnosu na rodne karakteristike preduzeća. Štavioče, kanali putem kojih kompanije orijentirane na žene traže podršku uopšte se ne razlikuju od kanala podrške ostalim privrednim subjektima. Za očekivati je da veći broj žena u narednom periodu ostane bez zaposlenja, kako se efekti COVID-19 budu sve jače pojavljivali i uticali na ekonomска kretanja u BiH.

Ograničenja i pad uzrokovani pandemijom COVID-19 nisu u vezi sa činjenicom da li određena kompanija zapošljava više mladih uposlenika ili ne. Međutim, postoji značajna vjerovatnoća da će firme sa većinom mladih radnika pribjeći smanjenju troškova radne snage u kratkoročnom i srednjoročnom periodu. To bi značilo da će, uprkos nedostatku početnih razlika, mlađi radnici možda biti skloniji indirektnim učincima pandemije COVID-19 od opće populacije. Ovo se prije svega odnosi na sektore u kojima su zaposleni pretežno mlađi radnici, uključujući IKT i metaloprerađivačku industriju. Ovi sektori, iako su u početku otporniji na direktni uticaj, mogu biti izloženi neizravnim efektima u dužem vremenskom periodu zbog smanjenja potražnje i komplikacija u trgovini.

Zaposleni koji rade na poslovima rutinskih zadataka koji zahtijevaju malo formalnog obrazovanja i iskustva su ranjiva grupa koja

je najsklonija negativnom utjecaju kao rezultat ekonomskog pada izazvanog pandemijom. Primarna analiza podataka pokazuje da su nekvalificirani radnici već pogodjeni i da će i dalje biti nesrazmjerne pogodjeni. Firme koje zapošljavaju značajan procenat nekvalifikovanih radnika već su imale znatno veću vjerovatnoću da će se ili potpuno ugasiti ili u velikoj mjeri smanjiti poslovne aktivnosti.

Dramatično negativan uticaj COVID-19 u BiH, bi mogla da osjeti populacija na koju djeluje niz pomenutih rizikofaktora, kao što su siromaštvo, nezaposlenost, teška zapošljivost, stigmatizacija društva, osjetljivost ekonomskih sektora koji zapošljavaju takvu populaciju na posljedice COVID-19, i sl. Jedna od najugroženijih populacija je populacija Romske manjine u BiH. Mnogo Roma živi u lošim sanitarnim uvjetima, nemaju pristup pitkoj vodi, osnovnoj higijeni i često žive u kućama bez osnovne javne infrastrukture. Stoga su uobičajene mjere prevencije, poput savjeta ljudima da operu ruke topлом vodom, za njih nepristupačne. Postojeća socijalna isključenost i segregacija dodatno uzrokuju nejednak pristup primarnoj zdravstvenoj zaštiti, uprkos velikom udjelu dugo-trajnih kroničnih bolesti. Postojeće niske stope zaposlenosti među marginaliziranim Romima vjerovatno će se još smanjiti zbog krize sa Koronavirusom. Socijalne mjere koje primjenjuju države, pa tako i BiH, odnose se uglavnom na ljudе koji su izgubili formalni i redovni posao. Međutim, veliki broj Roma sredstva za život obezbjeđuju kroz rad u neformalnom sektoru (sezonski poslovi, neregulirani ugovori), stoga su prvi koji ostaju bez posla i ne mogu pristupiti naknadama za nezaposlenost.

Obrazovanje Marginaliziranim romskim zajednicama ne bi trebalo uskratiti obrazovne mogućnosti tokom pandemije, čime bi se pojačale postojeće nejednakosti. Kada su škole zatvorene i prelaze na internetsko obrazovanje, djeca se moraju pouzdati u kućno obrazovanje i dobru internet vezu. Nisko obrazovani ili nepismeni roditelji ne mogu pružiti potrebnu podršku. Vlasti bi trebale osigurati da su obrazovne institucije i nastavnici dobro pripremljeni za pružanje

učenja na daljinu. To zahtijeva odgovarajuću digitalnu infrastrukturu, nastavni materijal i kvalificirane nastavnike i podršku za efikasno pružanje učenja na mreži. U trenutnim okolnostima ne mogu svi učenici pristupiti učenju na daljinu, posebno onim iz nepovoljnog okruženja i u udaljenim područjima, gdje pristup internetu ne postoji.

Pored toga, odsustvo školskog i razrednog okruženja odražava se na socijalnu uskraćenost djece. Prenatrpanost je problem za mnoge Rome koji žive u odvojenim i isključenim naseljima ili getima, sa znatno manje prostora po osobi od nacionalnog prosjeka. To čini fizičko distanciranje, jednu od glavnih preventivnih mjera, gotovo nemogućom za mnoge Rome. Život u isključenim i odvojenim okruženjima ometa učinkovit pristup zdravstvenoj zaštiti i otežava održavanje zaposlenja. Međugeneracijsko siromaštvo sprečava Rome da akumuliraju finansijske rezerve. Budući da su mnogi aktivni u neformalnom sektoru, potpuno su isključeni iz uobičajenog odgovora na koronavirus koji se odnosi na socijalnu zaštitu. Bez prihoda ili socijalne podrške, hiljade ljudi ostaju bez sredstava za kupovinu hrane.

U ukupnom stanovništvu BiH OSI čine 8,3%. Imajući u vidu njihove porodice, može se procijeniti da blizu jedna trećina stanovništva u BiH, na neki način, trpi posljedice invaliditeta. Prema statističkim podacima Agencije za statistiku BiH (ASBiH) za 2017. godinu, 46.686 punoljetnih invalida su bili korisnici socijalne zaštite, dok je taj broj u 2016. godini iznosio 45.361 korisnika. Najveći broj spada u kategoriju fizički invalidnih osoba, kojih je prema posljednjim podacima ASBiH za 2017.

godinu bilo 18.619 i taj broj je takođe povećan u odnosu na 2016. godinu, kada je bilo 16.723 osoba. Ovaj pokazatelj je u stalnom porastu, iz godine u godinu. S obzirom na otežanu zapošljivost ove kategorije stanovništva te otežano odvijanje ekonomskih aktivnosti i bez uticaja COVID-19, kategorija ekonomski aktivnih osoba sa invaliditetom je pod posebnim rizikom od gubitka zaposlenja uslijed COVID-19 kao dodatnog otežavajućeg faktora, što ima uticaj ne samo na njih lično već u velikom broju i na njihove porodice.

2.2. Mjere koje su vlade u BiH poduzele

Bosna i Hercegovina kao i većina zemalja pokušava da kroz različite mjere generalno amortizira uticaj COVID-19 na lokalnu ekonomiju, no poseban osvrт na najugroženije skupine (žene, osobe sa invaliditetom, manjine a posebno Romsku manjinu, nekvalificirane radnike, osobe koje već žive ispod granice siromaštva) u tim mjerama nema.

U izvještaju Svjetske Banke (WB) "Ekonomski i socijalni uticaj COVID-19", objavljenom sredinom 2020 godine, navedene su kratkoročne mjere koje su različiti nivoi vlasti u BiH poduzeli⁴.

⁴ World bank: "Zapadni Balkan Redovni ekonomski izvještaj br.17 | proljeće 2020. Izgled za Zapadni Ballkan", www.worldbank.org/eca/wbrer

FISKALNE I TRGOVINSKE	MONETARNE I FINANSIJSKE	SOCIJALNA POMOĆ
<ul style="list-style-type: none"> ✓ Koordinaciona tijela za ekonomsku stabilizaciju; ✓ Procedura za hitne Nabavke uz pojednostavljen proces (javne nabavke); ✓ Produžen rok za prijavu poreza do 30. aprila (u RS i FBiH); i za poduzetnike do 31. maja (FBiH); ✓ RS uvela odgodu poreza (porez na profit) do 30. juna; i plaćanje narednih rata do kraja 2020.; Paušalno plaćanje poreza na ukupni prihod za mikropreduzeća (1 ili 2 zaposlena) smanjen za 60 procenata. 	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Moratorij na otplatu kredita investiciono-razvojnim bankama; ✓ Kanton Sarajevo smanjio za 50% najam prostora koji je u njegovom vlasništvu; ✓ Garantni fondovi za oporavak ekonomije u FBiH; ✓ Garantno-kreditni fond za SME; ✓ Razvojna banka FBiH treba uspostaviti kreditnu liniju za povećanje likvidnosti firmi čije je poslovanje pogodjeno COVID-19; ✓ Agencije za bankarstvo najavile šestomjesečni moratorij na otplatu kredita za restrukturiranje kreditnih aranžmana za stanovništvo i pravna lica kojima je otežana otplata zajma zbog COVID-19. RS uvela tromjesečni moratorij na otplate zajmova IRB za pravna lica i poduzetnike; ✓ Vlada FBiH usvojila Zakon za ublažavanje negativnih ekonomskih posljedica pandemije; ✓ Vlada FBiH usvojila rebalans budžeta. 	<ul style="list-style-type: none"> ✓ U RS vlada odlučila da uspostavi kompenzacioni fond za pokrivanje poreza i socijalnih doprinosa za mart, april i maj za 40.000 radnika u sektorima koji su vladinom odlukom zatvoreni. U FBiH vlada odlučila da uspostavi fond za stabilizaciju za pokrivanje doprinosa na minimalnu platu za pogodjene COVID-19; ✓ Fond za pokrivanje troškova zdravstvene zaštite u RS; ✓ Fond za pomoć jedinicama lokalne samouprave u RS. ✓

Iako su određene kratkoročne mjere provedene, strahuje se od onoga što bi moglo uslijediti kada vlade u BiH ne budu u mogućnosti da na ovaj način interveniraju, a to vrijeme se približava. Posljedice ove pandemije na BiH ekonomiju vjerovatno će se tek osjetiti u punom obimu početkom 2021 godine.

Ono što je očigledno, niti jedna od ovih mjer ne targetira direktno ranjive kategorije stanovništva u smislu direktnе podrške tim kategorijama, iako svakako postoji jasna veza predloženih vladinih mjer i stanja ekonomije, pa tako i korelacija sa socioekonomskim statusom ranjivih kategorija stanovništva.

3. Uticaj Covid-19 na specifične ranjive kategorije u 10 partnerskih lokalnih zajednica

S obzirom na to da bi ova analiza trebala služiti kao smjernica za definiranje i provođenje odgovarajućih mjera za pomoći ugroženom stanovništvu u osiguranju sredstava za život, kroz definiranje paketa ekonomске pomoći ugroženim kategorijama, fokus analize je različit po pojedinim općinama i aktivnostima partnerskih OCD koje djeluju u specifičnim općinama. Tako se analiza fokusira na posljedice pandemije na romsku populaciju u jedinicama lokalne samouprave Bijeljina, Visoko, Prnjavor, Vukosavlje, Vitez i Travnik, dok je fokus na kategoriju ranjivih žena u općinama Modriča, Bratunac i Rudo. Fokus analize na osobe s invaliditetom je u Gradu Goražde.

3.1. Uticaj Covid-19 na socio-ekonomsku situaciju na romsku populaciju

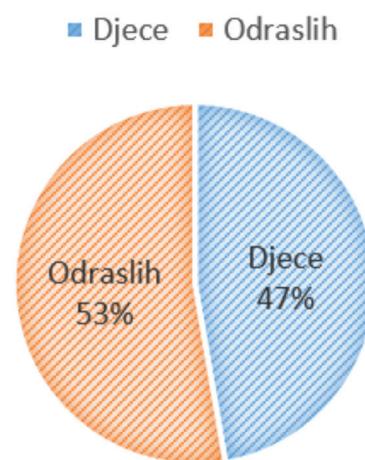
3.1.1. Bijeljina

Grad Bijeljina je jedna od lokalnih zajednica sa značajnom romskom populacijom. Procjena Ministarstva za ljudska prava i izbjeglice BiH je da na teritorije Grada Bijeljina žive između 1000 i 1200 Roma. Česte sezonske migracije utiču da se ovaj broj značajno mijenja od sezone do sezone. Trenutne procjene UG „Otaharin“ (septembar 2020),

govore o nešto manjem broju Roma na teritoriji Grada Bijeljina, njih oko 185 porodica, sa 729 članova zajednice od kojih je 345 djece.

Graf 1: Bijeljina Romска populacija

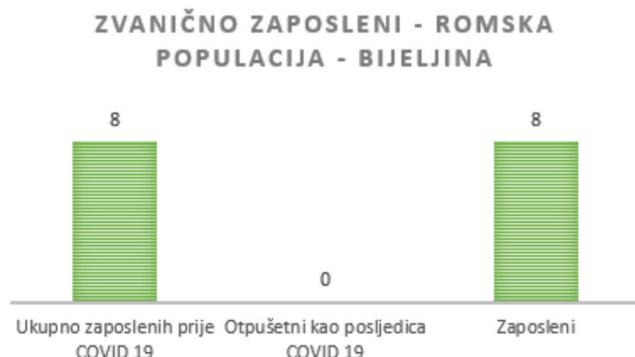
BIJELJINA - ROMSKA POPULACIJA

Po izbijanju pandemije COVID-19 jedna od prvih aktivnosti koje je UG „Otaharin“ poduzeo bilo je da se procjene potrebe korisnika usluga UG „Otaharin“, ali i cijele romske zajednice. Analiza je pokazala da je oko 30% romskih porodica izuzetno ugroženo, 60% ugroženo, a samo 10% porodica koje žive u romskoj zajednici u Bijeljini nije ugroženo.

Pored visokog stepna marginalizacije koji se često zanemaruje, ključni problemi zajednice su visoka stopa nezaposlenosti i siromaštva u kojem veliki broj porodica živi, kao i neuslovne stambene jedinice su ključni problemi sa kojima se ova populacija susreće. Siromaštvo i marginalizacija direktno utiču i na obrazovanje i ostanak djece u obrazovnom sistemu pogotovo imajući u vidu da obrazovne potrebe Roma mahom nisu prepoznate.

Graf 2 : Zvanično zaposleni – Romska populacija Bijeljina

Prema podacima Zavoda za zapošljavanje RS, Filijala Bijeljina u 2019 godini u Bijeljini je u evidenciji ove institucije prijavljeno 201 pripadnik romske nacionalnosti od kojih su 107 žene.

Manje od 1% populacije je zaposleno i to u nevladinom sektoru, njih 8. Oni koji su zvanično zaposleni rade u civilnom sektoru, ostali članovi zajednice se bave sezonskim poslovima i sakupljanjem sekundarnih sirovina. Kroz pakete ekonomске pomoći moguća je podrška osobama koje rade sezonske poslove, osobama koje se bave sakupljanjem sekundarnih sirovina, te članovima zajednice koji su prijavljeni kao nezaposleni a posjeduju određene poduzetničke sposobnosti.

TOsobe romske manjine koje su zvanično zaposlene, nisu ostale bez posla uslijed posljedica COVID-19. Ipak većina romskih porodica preživljava od sakupljanja sekundarnih sirovina i sezonskih poslova koji su za vrijeme vanrednog stanja potpuno prestali, a u uslovima pandemije ove porodice nastavljaju borbu za preživljavanje jer se ekonomska situacija generalno usložila u uslovima pandemije.

Kada je riječ o mogućem zapošljavanju žena Romkinja, njih većina je zainteresirana da se dokvalifikuju za pružanje nekih uslužnih zanimanja kao što su frizerka ili kozmetičarka. Ono što dodatno usložnjava situaciju žena Romkinja u Bijeljini jeste činjenica da većina njih živi u mnogočlanim i višegeneracijskim porodicama u kojima teret domaćinstva pada na njih.

U 2017. godini UG „Otaharin“ je osnovalo društveno odgovorno preduzeće „Agroplan“ d.o.o. u okviru kojeg je oko 30 žena dobilo obuku o plasteničkoj proizvodnji i organskom uzgoju povrća. Trenutno je u društveno odgovornom preduzeću zaposleno 4 Romkinje i 1 Rom, a planira se dalje proširenje kapaciteta ovog preduzeća. Ono što bi moglo doprinijeti razvoju ovog socijalnog preduzeća je podrška romskim porodicama da kao kooperanti zasnuju vlastitu plastičku proizvodnju i organski uzgoj povrća, a istovremeno bi imalo pozitivne efekte na određeni broj romskih porodica koje bi povećale prihode domaćinstva.

Otaharin uz podršku donatora i Gradske uprave provodi program ekonomskog osnaživanja žena Romkinja koje su zaposlene u njihovom društveno odgovornom preduzeću. Od gradske uprave romska zajednica je kao vid podrške dobila 40 paketa hrane i 360 vaučera (jednokratna pomoć).

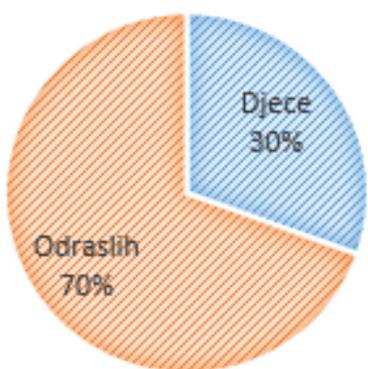
COVID-19 je uticao na sve štićenike i korisnike Centra za socijalni rad jer su se, kao i ostali dio populacije, našli pred novim izazovom i strahom za zdravlje i egzistenciju. Obzirom da se radi o stanovništvu koje se nalazi u stanju socijalne potrebe i konstantnim opterećenjem zbog neizvjesnosti za egzistenciju Covid je dodatno usložio ionako tešku situaciju porodica u stanju socijalne potrebe. U 2019 godini Centar za socijalni rad je imao 3.062 korisnika, od koji 229 korisnika novčane pomoći (stalne) te 822 korisnika jednokratne novčane pomoći, dok je ostatak korisnika koristio pravo na tuđu njegu i pomoć, ličnu invalidninu i smještaj u obitelj. Indikativno je da broj korisnika novčane pomoći (stalne) u 2020 godini ima trend povećanja i da je projicirani broj korisnika do kraja 2020 godine, 332 (prateći trend u prvih 8 mjeseci 2020), dok će broj korisnika jednokratne novčane pomoći biti na istom nivou kao u 2019. godini. Ovo ukazuje na povećanje od gotovo 50% broja korisnika stalne novčane pomoći. Ono što je još potrebno naglasiti da su to uglavnom teško zapošljive kategorije (oboljela lica, djeca na hraniteljstvu, osobe s invaliditetom, starija lica)

3.1.2. Vitez i Travnik

Prema procjenama u Vitezu živi 151 romska porodica sa 482 člana, od toga 147 djece i 335 punoljetnih članova. Ono što je uočljivo je veoma mali broj članova zajednice starosnog uzrasta od 15 do 18 godina, njih svega 9, što ukazuje na veoma veliku mobilnost romske populacije u tom uzrastu. Romi u Vitezu žive u dva romska naselja.

Graf 3: Vitez Romska populacija

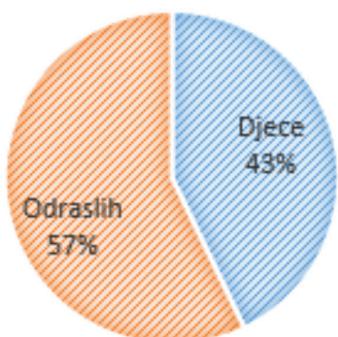
VITEZ - ROMSKA POPULACIJA

Procjenjuje se da u Travniku živi 48 romskih porodica, sa 147 članova, od čega 63 djece i 84 odrasle osobe.

Graf 4 Travnik romska populacija

TRAVNIK - ROMSKA POPULACIJA

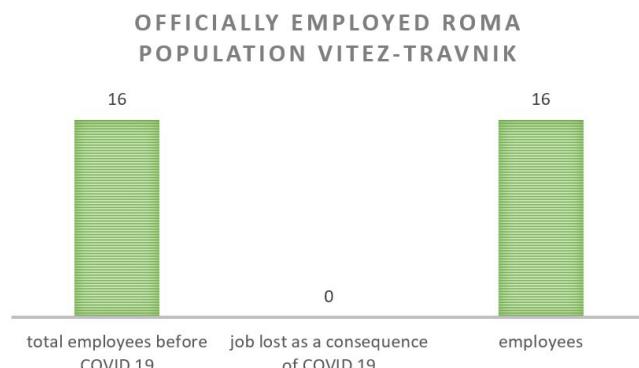

Udruženje građana koje pruža podršku romskoj populaciji na teritoriji ovih općina je UG "Zuralipe", sa dosadašnjim fokusom djelovanja na teritoriji općine Vitez, gdje je koncentriran veći broj romske populacije.

Ključna problematika romske populacije u Općini Vitez i Općini Travnik je:

- Otežan pristup javnim institucijama – otežana komunikacija sa upravom, od podnošenja običnog zahtjeva za jednokratnu pomoć
- Nedostatak podrške i pomoći u prevazilaženju teške ekonomske situacije, a posebno situacije nastale kao posljedice pandemije Covid-19.
- Problemi pri upisu djece matične knjige rođenih,
- Problemi prilikom zapošljavanja i mali broj zaposlenih žena (iako je ranijih godina organiziran kurs šivenja, ipak je broj zaposlenih žena ostao relativno mali).
- Problemi ishođenja dozvole za pijaci prodaju

Graf 5 Broj zaposlenih u općinama Vitez-Travnik

Jedan dio romske populacije se bavi projačenjem, dok ostali rade na prikupljanju sekundarnih sirovina, bave se pijaci prodajom, sezonskim poslovima, jedna porodica se bavi stočarstvom, desetak porodica imaju određene zanatske aktivnosti.

COVID 19 je značajno uticao na romsku populaciju a posebno one koji su se bavili pijaci prodajom i uslugama i oni su veoma pogodjeni, s obzirom da nisu bili u mogućnosti da pribave zvaničnu dozvolu za prodaju na pijaci, zbog odgađanja pos-

tupka Federalnog zavoda za zapošljavanje (samozapošljavanje Roma). Također dobar dio romske populacije je zaradivao od sezonskih poslova, a uslijed posljedica COVID-19, mnogi su ostali bez tog vida zarade.

Kada je riječ o socijalnim programima na teritoriji Općine Vitez i Općine Travnik, postoji program zapošljavanja/samozapošljavanja Roma koji finansira Federalni zavod za zapošljavanje.

U 2019 godini Centar za socijalni rad Travnik je imao 1.535 korisnika, od koji 178 korisnika novčane pomoći (stalne) te 45 korisnika jednokratne novčane pomoći, dok je ostatak korisnika koristio pravo na zdravstvenu zaštitu, primanja za civilne žrtve rata, dječiji doplatak, te naknadu za porodilje u radnom odnosu). Indikativno je da broj korisnika novčane pomoći (stalne) u 2020 godini ima trend povećanja i da je projicirani broj korisnika do kraja 2020 godine, 240 (prateći trend u prvih 8 mjeseci 2020), dok će broj korisnika jednokratne novčane pomoći biti na istom nivou kao u 2019. godini. Ovo ukazuje na povećanje od gotovo 35% broja korisnika stalne novčane pomoći. Ono što je još potrebno naglasiti da su to uglavnom teško zapošljive kategorije stanovništva.

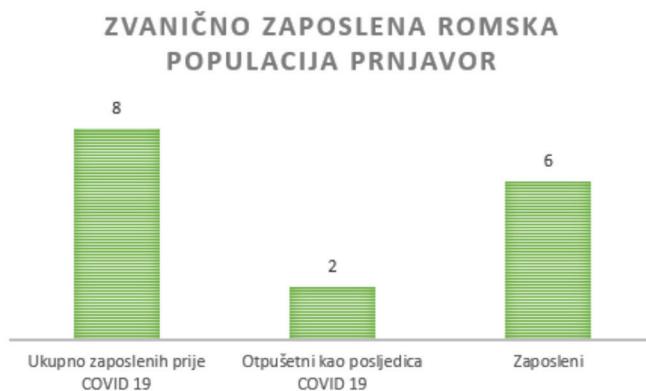
U 2019 godini Centar za socijalni rad Vitez je imao 732 korisnika, od koji 677 korisnika novčane pomoći (stalne), dok je ostatak korisnika koristio ostala prava koja su u nadležnosti Centra. Indikativno je da broj korisnika novčane pomoći (stalne) u 2020 godini ima trend značajnog smanjenja i da je projicirani broj korisnika do kraja 2020 godine, 284 (prateći trend u prvih 8 mjeseci 2020). Ovo ukazuje na smanjenje ovog vida podrške za oko 58% korisnika stalne novčane pomoći, uglavnom zbog nedostatka sredstava za ovaj vid podrške. Centar za socijalni rad Općine Vitez je u 2020 godini uveo praksu podjele paketa sa hranom te se očekuje da će do kraja 2020 godini biti podijeljeno oko 236 paketa hrane. Ono što je još potrebno naglasiti da populacija koja ostvaruje svoja prava preko centra uglavnom spada u teško zapošljive kategorije stanovništva.

3.1.3. Prnjavor

Na teritoriji Opštine Prnjavor živi oko 40 romskih porodica sa oko 180 članova. Na teritoriji opštine je aktivna UG „Romani čej“ koja pruža podršku romskoj populaciji. Ključna problematika Romske populacije na teritoriji Opštine Prnjavor ne razlikuje se mnogo od problematika u ostim dijelovima BiH, a to je:

- Loš pristup obrazovanju, zdravstvenoj zaštiti, zapošljavanju, neuslovno stanovanje i infrastruktura (nedostaje kanalizacija, voda, struja), nasilje u porodici, nezainteresovanost poslodavaca da zaposle osobe romske nacionalnosti kao i osobe sa invaliditetom, nedostatak obrazovanog kadra, nezaposlene žrtve nasilja.
- Na teritoriji Opštine Prnjavor u septembru 2020 godine je bilo zvanično zaposleno 8 Roma i Romkinja. Kao posljedica Covid-19, 2 osobe (romske manjine) su dobine otkaz u 2020 godini. U apsolutnim iznosima to ne izgleda kao mnogo, no kada se uzme u obzir niska zaposlenost proizilazi da je 20% zaposlenih radnika Roma ostalo bez posla.

Graf 6 Broj zaposlenih Opština Prnjavor

Tipične ekonomske aktivnosti romske populacije u Opštini Prnjavor su sljedeće:

- Sakupljanje sekundarnih sirovina, održavanje i čišćenje zgrada, kuća, restorana, institucija.
- Fizički poslovi za dnevnicu, rad u građevinarstvu, sezonski rad, poljoprivredna proizvodnja uključivo obrađivanje zemlje i uzgoj

peradi i sl

- Rad na pijaci prodaja odjeće, rasade povrća, cvijeća, voća i povrća.

Na teritoriji Opštine Prnjavor postoji program za zapošljavanje Roma/Romkinja koji vodi Zavod za zapošljavanje RS, kojim se sufinansira zapošljavanje Roma sa 6.000 KM/godišnje po zaposlenoj osobi. Također postoji i program samozapošljavanja Roma/Romkinja¹.

U 2019 godini Centar za socijalni rad Prnjavor je imao 2.190 korisnika, od koji 142 korisnika novčane pomoći (stalne) te 500 korisnika jednokratne novčane pomoći, dok je ostatak korisnika koristio pravo na tuđu njegu i pomoć, ličnu invalidinu i proširena prava socijalne zaštite. Broj korisnika novčane pomoći (stalne) u 2020 godini ima trend smanjenja i projicirani broj korisnika do kraja 2020 godine, 114 (prateći trend u prvih 8 mjeseci 2020), dok će broj korisnika jednokratne novčane pomoći biti za 10% veći nego u 2019. godini, i iznositi će 550 korisnika. Ono što je još potrebno naglasiti da su to uglavnom teško zapošljive kategorije (oboljela lica, djeca na hraniteljstvu, osobe s invaliditetom, starija lica).

3.1.4. Vukosavlje

Na teritoriji Opštine Vukosavlje živi oko 70 romskih porodica sa oko 400 članova. Na teritoriji Opštine je aktivno UG „Romani čej“ koje pruža podršku romskoj populaciji.

Ključni problemi sa kojima se suočava romska populacija na teritoriji Opštine Vukosavlje su sljedeći:

- Otežan pristup školstvu, zdravstvu, zapošljavanju, neadekvatni uslovi stanovanja i infrastrukture (kanalizacija, voda, struja), neadekvatna podrška sprječavanju nasilja u porodici i pomoći žrtvama nasilja

¹ http://www.zzzrs.net/images/uploads/javni_pozivi/Javni_poziv_Program_Romi_2020.pdf

- Nizak stepen obrazovanja Roma i Romkinja, te napuštanje obrazovanja od strane romske djece još u osnovnoj školi

- Nezainteresovanost poslodavaca da zaposle osobe romske nacionalnosti kao i osobe sa invaliditetom, te predrasude i/ili stereotipi posodavaca o romskoj populaciji.

- Diskriminacija prilikom zapošljavanja doveđi do toga da samo 2 Roma i Romkinje su zaposleni na ovoj Opštini i to kod poslodavca koji je Rom u firmi koja se bavi otkupom sekundarnih sirovina i samo 1 policijac u policijskoj stanici Modriča.

Trenutno su sa teritorije Opštine Vukosavlje zaposlene samo tri osobe koje pripadaju romskoj manjini, a njih pet je ostalo bez zaposlenja uslijed posljedica Covid-19, odnosno oko 60% zvanično zaposlene romske populacije je ostalo bez posla.

Graf 7 Broj zaposlenih Opština Vukosavlje

Romi na teritoriji Opštine Vukosavlje se najčešće bave sljedećim ekonomskim aktivnostima:

- sakupljanje sekundarnih sirovina,
- prosjačenjem

Od programa podrške zapošljavanju postoji program za zapošljavanje Roma i Romkinja preko zavoda za zapošljavanje RS, no njegova učinkovitost je upitna.

Centar za socijalni rad Vukosavlje je u 2019 godini pružio podršku 8 korisnika iz reda romske manjine, od kojih je 5 korisnika ostvarilo pravo na novčanu pomoć. Prateći trendove u prvih osam mjeseci 2020 godine, može se zaključi-

ti da će se broj korisnika novčane pomoći iz reda romske manjine smanjiti na 3 korisnika, što će predstavljati i ukupan broj korisnika iz reda romske populacije. U proteklom periodu za vrijeme trajanja pandemije Covid-19, JU Centar za socijalni rad Vukosavlje je u saradnji sa Crvenim krstom ugroženoj skupini više puta dodjeljivao prehrambene i higijenske pakete.

3.1.5. Visoko

Na teritoriji Općine Visoko, romske porodice žive više od 200 godina u zajednicama Križ, Ljetovik, Moštare, Gračanica i gradski dio. Radi se o približno 2.500 do 3.000 Roma koji žive u neuslovnom smještaju, više od 70% Roma živi u kućama koje nemaju minimalne higijenske uslove za život (kuhinju, kupatilo, mokri čvor i sl.).

Najveći problemi s kojima se susreću Romi u Visokom su stambeni problemi, problemi sa zdravstvenim osiguranjem, problem nezaposlenosti, te problem školovanja.

Na teritoriji Općine Visoko ima oko 180 romske djece koja pohađaju osnovnu školu, u visočkim srednjim školama je 30 učenika romske populacije, te 7 studenata iz populacije romske manjine.

Broj Roma i žena Romkinja (izjašnjenih) na evidenciji Biro za zapošljavanje je oko 370, od kojih oko 189 žena Romkinja. Biro rada Visoko trenutno na evidenciji ne posjeduje podatak o broju zaposlenih Roma i Romkinja u toku ove godine, te smatraju da postoji problem pri zapošljavanju zbog nacionalnosti i nivoa obrazovanja.

Trenutno je manje od 1% populacije Roma zvanično zaposleno. U Visokom romska populacija se uglavnom bavi sakupljanjem sekundarnih sirovina, a relativno mali broj njih je aktivan u poljoprivrednoj proizvodnji, te uglavnom rade za dnevnicu na poljoprivrednim gazdinstvima ili ostale fizičke poslove. Iako mnogi pripadnici romske manjine završavaju srednje škole, a manji broj i fakultete, veoma teško nalaze zaposlenje.

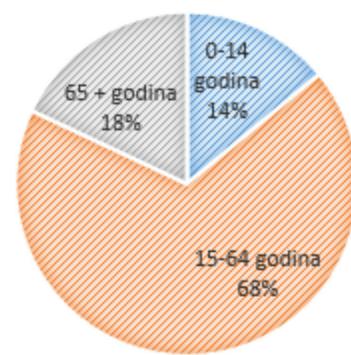
3.2.3.2. Uticaj Covid 19 socio-ekonomsku situaciju na populaciju žena u ranjivim kategorijama

3.2.1. Modriča

Prema popisu iz 2013. godine (čiji podaci nisu zvanično potvrđeni) Opština Modriča ima 25.720 stanovnika. Na teritoriji Opštine Modriča najbrojniji su stanovnici između 15-64 godine starosti, odnosno 68%, dok je 18% stanovnika u kategoriji starih, a 14% stanovnika čine mladi ispod 15 godina starosti. Polna struktura u Opštini je gotovo izjednačena, odnosno 51% stanovnika čini ženska populacija.

Graf 8 Starosna struktura stanovnika Opštine Modriča

**STAROSNA STRUKTURA
STANOVNIKA OPŠTINE MODRIČA**

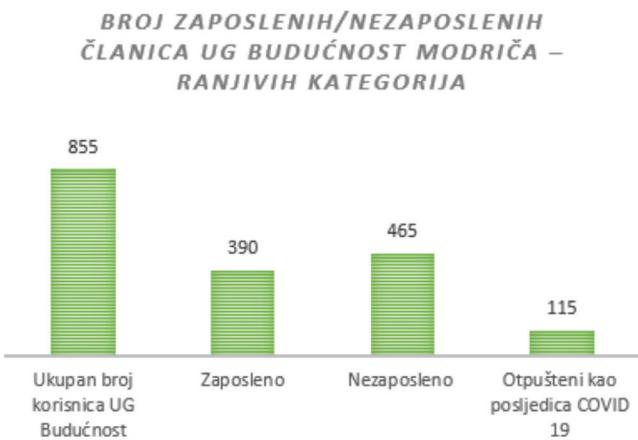

Organizacija koja aktivno djeluje u smislu podrške ranjivim skupinama (ranjive žene) na teritoriji Modriče je UG Budućnost, koja kroz različite programe podrške uključuje 1620 osoba, od toga 855 žena, 701 muškaraca, 64 djece. Fokus rada sa ženama je pomoći ženama žrtvama nasilja u porodici i popravljanje njihovog ekonomskog statusa. UG Budućnost prioritetno radi sa ženama, ali ima razvijene i aktivnosti sa ciljnom grupom u koju ulaze muškarci i djeca. Sa muškarcima se značajno radi na psihosocijalnom tretmanu počinilaca nasilja i razvijanju socijalnih vještina u integriranju u lokalnu zajednicu.

Kada govorimo o ranjivoj kategoriji ženske populacije na teritoriji Opštine Modriča, ključni problem te populacije je nasilje u porodici i rodno zasnovano nasilje. S obzirom da je stepen učestalosti nasilja u porodici i rodno zasnovanog nasilja u direktnoj vezi sa ekonomskim položajem žrtve nasilja, nužno je raditi i na rješavanju ekonomskog položaja žrtava nasilja.

Najveći broj punoljetnih korisnika/ka (kategorija ugroženih žena i muškaraca počinioца nasilja) je nezaposlen i dolazi iz socijalno ugroženih kategorija. Žene uglavnom dolaze iz kategorije domaćica i nemaju zaposlenje ili imaju posao uz minimalnu naknadu za rad. Muškarci su zaposleni u realnom/privatnom sektoru uz niska primanja. Zajednička odlika ovim kategorijama jeste i rad u sivoj zoni, gdje radeći različite poslove ostvaruju bar minimalni prihod, ali nisu prijavljeni u skladu sa zakonom. Problem zapošljavanja ove kategorije je uzrokovani generalno smanjenjem potražnjom za radnom snagom na tržištu rada, te aktuelne krize zbog Covid-19, dok u određenoj mjeri ulogu igra izostanak potrebnog nivoa obrazovanja (tipično za korisnike iz romske populacije i izrazito siromašne ne-romske populacije).

Graf 9 Broj zaposlenih/nezaposlenih članica UG Budućnost Modriča – ranjivih kategorija

Od trenutnog broja korisnika usluga i aktivnosti UG Budućnost, od ukupnog broja ženanjih 855, 390 je zaposleno, a 465 nezaposleno. Kada je riječ o muškarcima od njih 701, 410 je zaposleno, a 291 nezaposleno.

Najčešće ekonomske aktivnosti kojima se bave žene iz ugrožene populacije su: domaćice ili radnice u kožarsko – tekstilnoj djelatnosti, a značajan broj njih je i u trgovinskoj djelatnosti, dok je manji u drugim djelatnostima. Najčešće ekonomske aktivnosti muškaraca počinioца porodičnog nasilja su radnici u proizvodnim djelatnostima, poljoprivredno-prerađivačkim, te građevinskoj djelatnosti.

Covid-19 je imao dramatičan uticaj na kategorije ranjivih žena (žena žrtva nasilja u porodici). Od marta do septembra 2020 godine, bez posla je ostalo 115 korisnica (80 iz tvornice obuće, a 35 iz drugih djelatnosti) i 45 muškaraca (iz različitih djelatnosti). Pogoršanje ekonomskog statusa zasigurno će imati uticaj i na povećanje rizikofaktora koji dovode do nasilja u porodici. Sama činjenica de je oko 30% žena koje su pretrpele nasilje izgubilo posao uslijed Covid-19 je veoma zabrinjavajuća.

Za ovu ciljnu grupu ne postoje specifični socijalni programi na teritoriji Opštine Modriča, ali postoje opći programi zapošljavanja i samozapošljavanja koji provodi Zavod za zapošljavanje RS, Biro Modriča, te podsticaji za poljoprivredu i preduzetništvo koje provodi Opština Modriča.

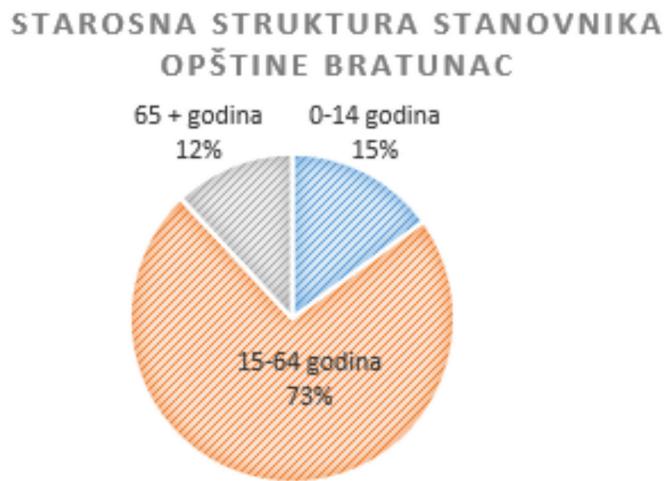
Centar za socijalni rad Modriča je u 2019 godini imao 685 korisnika od kojih 100 koristilo pravo na novčanu pomoć a četiri korisnika pravo na jednokratnu novčanu pomoć. Projekcije za 2020 godinu pokazuju rast broja korisnika na 754, gdje će broj korisnika novčane pomoći biti oko 95, dok je broj korisnika jednokratne novčane pomoći značajno povećan, na 37 korisnika. Ostali korisnici koriste druge vidove prava kao što su tuđa njega i pomoć, lična invalidnina, hraniteljske porodice, te pomoć u kući.

3.2.2. Bratunac

Prema popisu iz 2013. godine Opština Bratunac ima 20.340 stanovnika. Na teritoriji Opštine Bratunac najbrojniji su stanovnici između 15-64 godine starosti, odnosno 73%, dok je

12% stanovnika u kategoriji starih, preko 65 godina, a 15% stanovnika čine mladi ispod 15 godina starosti. Polna struktura u Opštini je gotovo izjednačena, odnosno 50.4% stanovnika čini ženska populacija.

Graf 10 Starosna struktura stanovnika Opštine Bratuna

Od organizacija koje aktivno djeluju u smislu podrške ranjivim skupinama (ranjive žene) na teritoriji Bratunca izdvaja se UG Maja Kravica, koja kroz različite programme podrške uključuje od 320 do 500 žena. To su žene iz marginalizovanih kategorija koje su sa sela, slabog materijalnog stanja, žrtve nasilja, žene žrtve rata, narušenog zdravlja, nezaposlene, žene sa invaliditetom.

Kada je riječ o zapošljavanju ove kategorije žena, to su kategorije koje su teško upošljive, niskog nivoa obrazovanja, žene koje su nekada radile i ostale bez dopune radnog staža a sada nisu konkurentne na tržištu rada, žene koje su nosioci porodičnih penzija a sada po zakonu ne smiju biti zaposlene jer su nosioci muževljeve penzije a mlađe su žene.

Ranjive žene u ovoj kategoriji nemaju stalno zaposlenje i ekonomski aktivnosti kojima se bave su sezonski poslovi u poljoprivredi i rad za nadnicu. Mnogi članovi njihovih porodica su ostali bez posla zbog posljedica Covid-19, što dodatno usložnjava društveno ekonomski status te populacije.

Graf 11 Broj zaposlenih/nezaposlenih članica Udruženja Maja Kravica – ranjive kategorije

BROJ ZAPOSLENIH/NEZAPOSLENIH ČLANICA UDRUŽENJA MAJA KRAVICA

Na teritoriji Opštine Bratunac postoje određeni socijalni programi koji se implementiraju preko Centra za socijalni rad (djecijski doplatak na treće dijete 35 KM, socijalna pomoć 120 KM uz uslov da korisnik nema vlastite zemlje ni primanja, i jednokratna novčana pomoć koja se prima 2 puta godišnje 60 +60 KM). Ostvarivanje ove vrste pomoći je veoma komplikovano za većinu žena u kategoriji ranjivih žena zbog kompleksne administracije i niza potrebnih dokumenata koji su veoma skupi. Od 316 korisnica UG Maja Kravica u 2019 godini samo njih 8 je ostvarilo prava preko Centra za socijalni rad Bratunac.

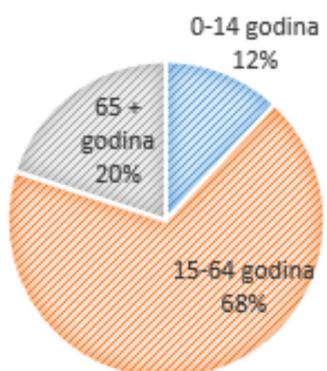
Centar za socijalni rad Bratunac je u 2019 godini pružio podršku 700 korisnika, od kojih je novčanu pomoć primalo 66 korisnika a jednokratnu novčanu pomoć njih 100. Prateći trendove u prvih osam mjeseci 2020 godine, može se zaključiti da će se broj korisnika novčane pomoći zadržati na istom nivou dok će broj korisnika jednokratne novčane pomoći biti manji za 30%. Projicirani broj ukupnih korisnika Centar za socijalni rad Bratunac za 2020 godinu je nešto manji u poređenju sa 2019 godinom, njih 680.

3.2.3. Rudo

Prema popisu iz 2013. Godine Opština Rudo je imala 7.963 stanovnika. Na teritoriji Opštine Rudo najbrojniji su stanovnici između 15-64 godine starosti, odnosno 68%, dok je 20% stanovnika u kategoriji starih, preko 65 godina, a 12% stanovnika čine mladi ispod 15 godina starosti. Polna struktura u Opštini je gotovo izjednačena ali je ipak nešto više muške populacije, odnosno 49.4% stanovnika čini ženska populacija.

Graf 12 Starosna struktura stanovnika Opštine Rudo

STAROSNA STRUKTURA STANOVNIKA OPŠTINE RUDO

Ranjive kategorije žena su okupljene u UG Luna i to su pretežno mlađe žene sa teritorije Opštine Rudo, te je u 2019 godini njih oko 150 bilo aktivno kroz udruženje ili su primile određenu podršku od strane udruženja. Rad ovog udruženja se fokusira na ekonomsko jačanje žena.

Ključna problematika ciljne populacije je visoka stopa nezaposlenosti, a posebno žena iz ruralnih područja koje imaju znatno veći problem pri zapošljavanju. Oko 30% žena, njih 50, okupljenih oko rada ovog udruženja su zaposlene žene. Uticaj Covid-19 na njihov radni status je bio takav da je njih 10%, odnosno 15 žena iz ove ciljne grupe ostalo bez posla.

Graf 13 Broj zaposlenih/nezaposlenih članica Udruženja Luna

Žene u ovoj ciljnoj skupini (žene na selu) ekonomski su aktivne kao domaćice ili se bave poljoprivrednom proizvodnjom.

Određeno pravo na podršku i pomoć ova kategorija ranjivih žena može ostvariti kroz aktivnosti Centra za socijalni rad Rudo, te pojedine projekte koje finansira Opština Rudo i pojedine nevladine organizacije.

Centar za socijalni rad Rudo je u 2019 godini pružao podršku za 496 korisnika, od kojih je novčanu pomoć primalo 110 korisnika a ostatak korisnika je konzumirao druga prava kao što su dodatak za pomoć i njegu drugog lica, lična invalidnina, smještaj u ustanovu, hraniteljstvo, dnevno zbrinjavanje, pomoć i njega u kući i zdravstveno osiguranje. Prateći trendove u prvih osam mjeseci 2020 godine, može se zaključiti da će se broj korisnika novčane pomoći smanjiti na 95 korisnika (za 14%), a ukupan broj korisnika Centra za socijalni rad Rudo će biti oko 466 korisnika (smanjen za 6% u odnosu na broj korisnika iz 2019 godine).

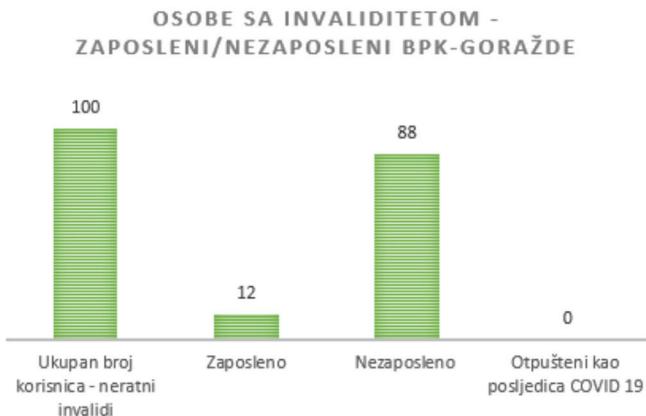
3.3. Uticaj Covid 19 na socio-ekonomsku situaciju osoba sa invaliditetom

3.3.1. Goražde

Interesi ove ranjive grupe, osoba sa invaliditetom i neratni vojni invalidi u Goraždu i općinama BPK se artikuliraju kroz Udruženje oboljelih od cerebralne paralize i distrofije BPK. Trenutno u materijalnom smislu udružen-

je pruža pomoć oko 100 članova.

Graf 14 Osobe sa invaliditetom - zaposleni/nezaposleni BPK-Goražde

Do sada je u BPK zaposleno oko 12 osoba sa invaliditetom (neratni invalidi). Što predstavlja oko 12% ove populacije. Ove osobe najčešće rade u tekstilnoj industriji, uredske poslove, ili u školstvu. Do sada niti jedna zaposlena osoba iz ove kategorije nije izgubila posao u BPK. Ključni problemi sa kojima se susreće ova ranjive kategorija su sljedeći:

- Nemogućnost zapošljavanja
- Problemi u školovanju
- Predrasude
- Arhitektonske barijere koje onemogućavaju kretanje ovih osoba
- Uskraćenost za informacije, gestovni govor
- Nedostatak oznaka za kretanje slijepih osoba na javnim mjestima
- Postojeći propisi se ne provode u potpunosti a nedostaju propisi koji bi stvorili i osigurali poticajno okruženje za zapošljavanje OSI.
- Nedovoljno konkursa za sredstva koja omogućavaju zapošljavanje osoba sa invaliditetom
- Smještaj u dom je veoma teško ostvariti
- socijalne zaštite i invalidnina u cilju oticanja diskriminacije po uzroku nastanka invaliditeta i teritorijalne diskriminacije, aktivan pristup za radno angažovanje OSI koji se mogu zaposliti uz određivanje kriterije za potpuno ili djelimično zadržavanje invalidnina

Do sada je krizni štab Centra za socijalni rad obezbijedio pomoć u određenim namirnicama za ovu kategoriju, kada je riječ o uticaju

Covid-19. Drugih programa nije bilo na teritoriji BPK.

Aktivnosti JU Centar za socijalni rad BPK-a Goražde, pokazuju gotovo konstantan broj korisnika u 2020 godini, kada je projicirano da će biti 1.972 korisnika, u odnosu na 2019 godinu kada je bilo 1.990 korisnika po različitim vidovima prava. Stalnu novčanu pomoć je u 2019 godini primalo 154 korisnika, dok je projekcija za 2020 godinu 150 korisnika. Broj korisnika dodatka za njegu i pomoć od strane drugog lica se smanjuje sa 197 u 2019 na projicirani 188 u 2020 godini (smanjenje od oko 5%). Centar je u proteklom periodu obezbijedio pomoć u hrani za lica i porodice, putem domaćih ili međunarodnih nevladinih organizacija. U proteklom periodu u fokusu rada su bili korisnici prava i usluga socijalne zaštite koji se nalaze na evidenciji Centra, a isto tako i druga lica koja su se prvi put obratila u Centar za određenu vrstu pomoći. Iskazane potrebe u navedenom periodu su uglavnom obezbjeđenje osnovnih životnih namirnica, nabavka hrane i lijekova za starija lica zbog nemogućnosti kretanja. Određeni broj ljudi se u određenom trenutku našao u stanje socijalne potrebe zbog gubitka posla. Broj osoba koja su uvedena u socijalna prava se nije povećao, ali su aktivnosti za jednokratnu pomoć značajno povećane (kroz podjelu paketa hrane i sl.).

U skladu sa izvještajima Službe za zapošljavanje BPK broj nezaposlenih koji se u prethodne dvije godine kretao oko 3.050 do 3.300 (ovisno o mjesecima), povećao se na oko 3.515 u julu 2020. godine, što predstavlja značajan rast nezaposlenosti, očigledno uslijed posljedica pandemije Covid-19.

4. Preporuke i zaključci

Preporuke

Preporučuje se da se osiguraju paketi podrške poljoprivrednoj djelatnosti romskoj populaciji jer već postoji i socijalno preduzeće u oblasti poljoprivrede koje radi sa romskom populacijom „Agro-plan“ d.o.o., i pruža podršku samozapošljavanju kroz određene uslužne djelatnosti kao što su frizerska i kozmetičarska za koju su zainteresirane Romkinje.

- **Romskoj populaciji u općinama Travnik, Vitez, and Vukosavije potrebno je ekonomsko jačanja** usmjereni na podršku aktivnostima trgovine, uslužnim aktivnostima, i donekle poljoprivrednoj proizvodnji (peradarstvo, proizvodnja povrća i sl.).

- **Romskoj populaciji u općini Visoko potrebni su programi ekonomskog jačanja koji podržavaju programe koji se bave aktivnostima poljoprivredne proizvodnje, uslužnim aktivnostima**, i koji su fokusirani na mlađe, poredetne i obrazovane članove romske zajednice.

- Pošto je veliki **broj žena iz ugroženih populacija u općini Modriča** ostao bez posla fokus podrške ekonomskog jačanja ove kategorije bi mogao biti u domenu poljoprivredne proizvodnje, ili zanatsko uslužnih djelatnosti

- **U općini Bratunac** fokus podrške ekonomskom jačanju trebala biti poljoprivredna proizvodnja, kućna radinost, prerada hrane, ili eventualno u domenu uslužnih/zanatskih djelatnosti

- **U općini Rudo**, žene iz seoskih područja općine čine posebno osjetljivu grupu. Podrška ekonomskom jačanju bi trebala biti usmjerena na podršku u poljoprivrednoj proizvodnji, kućnoj radinosti, preradi hrane, ili u domenu zanatsko uslužnih ekonomskih aktivnosti.

- **Osobama s invaliditetom u Goraždu** treba podršku ekonomskom jačanju usmjerenu na podršku u poljoprivrednoj proizvodnji, socijalnih preduzeća ili u domenu zanatsko uslužnih ekonomskih aktivnosti.

- **Prilikom kreiranja podrške ekonomskog osnaživanja ranjivih kategorija potrebno je voditi računa o kapacitetima tih kategorija** u smislu zapošljavanja i samozapošljavanja, te kroz program omogućiti da i one djelatnosti koje te kategorije već obavljaju u okviru svojih ekonomskih aktivnosti u domaćinstvu, budu komercijalizirane u određenom obimu kako bi im se omogućilo ostvarivanje dodatnih prihoda, bez formalnog organiziranja (obrt, preduzeće), jer većina populacije u toj kategoriji to ne bi bila u mogućnosti.

Potrebno je razviti politike i konkretnе mjere različitih nivoa vlasti u BiH (uključivo i nivo lokalne zajednice), kako bi djelovali prema ranjivim kategorijama i onima koji se bave neformalnim zanimanjima i nemaju pravo na naknade s Biroa za zapošljavanje i druge vidove postojeće formalne pomoći

Zaključci

Pandemija COVID-19 ostaviti značajne posljedice na BiH ekonomiju. Projicirano smanjenje BDP-a se kreće od 3,2 % u optimističnim scenarijima do oko 5% u scenariju MMF-a. **To će generirati niz socioekonomskih posljedica, a posebno će biti pogodžene određene ranjive kategorije društva, te je očekivan rast populacije koja živi ispod granice siromaštva.**

Populacija na koju djeluje niz rizikofaktora, kao što su siromaštvo, nezaposlenost, teška zapošljivost, stigmatizacija društva, te osjetljivost ekonomskih sektora koji zapošljavaju takvu populaciju će iskusiti vrlo negativan utjecaj pandemije izazvane COVIDOM-19. Kao što je predstavljeno u martu 2020. godine, **stanje se neće normalizirati za nekoliko mjeseci, jer se restriktivne mjere se popuštaju i ponovo uvode s obzirom na epidemiološku**

situaciju, ometajući uobičajene ekonomske aktivnosti, ostavljajući zastrašujuće posljedice na cijele države, ekonomiju i građane.

Veliki pad je neizbjegjan u turizmu, ugostiteljstvu i drugim uslužnim djelatnostima, ali i drugi sektori biliće jake padove. Pad domaće potrošnje će zasigurno generirati veliki rast nezaposlenosti, a dosadašnja državna pomoć održavanju zaposlenosti dugoročno nije moguća. **Nagli porast siromaštva je ono što slijedi u 2021 godini, sudeći po trendovima i neizvjesnosti ekonomskog oporavka.** Mjere koje provode vlade na višim nivoima, državne i entitetske, su dominantno fiskalne i trgovinske mjere te monetarne i finansijske mjere, sa veoma ograničenim sredstvima i neizvjesnim izvorima finansiranja.

Prema projekcijama o utjecaju COVID 19 na ekonomske aktivnosti i subjekte u BiH, **ona predučeća koja zapošljavaju pretežno žensku radnu snagu bit će više pogodjena, kao i predučeća koja zapošljavaju nekvalificiranu ili niskokvalificiranu radnu snagu.** Posljedično, ženska i niskokvalificirana radna snaga bit će više pogodjene rezultatom ekonomskog pada uzrokovanih pandemijom.

Ograničenja i pad uzrokovani pandemijom COVID-19 nisu u vezi sa činjenicom da li određena kompanija zapošljava više mlađih uposlenika ili ne. Međutim, postoji značajna vjerovatnoća da će firme sa većinom mlađih radnika pribjeći smanjenju troškova radne snage u kratkoročnom i srednjoročnom periodu, uključivo IKT i metaloprerađivačku industriju. Ovi sektori, iako su u početku otporniji na direktni uticaj, mogu biti izloženi neizravnim efektima u dužem vremenskom periodu zbog smanjenja potražnje i komplikacija u trgovini.

Dramatično negativan uticaj COVID-19 u BiH, bi mogla da osjeti populacija na koju djeluje niz pomenutih rizikofaktora, kao što su siromaštvo, nezaposlenost, teška zapošljivost, stigmatizacija društva. Jedna od najugroženijih populacija je populacija romske manjine u BiH. Postojeća socijalna isključenost i segregacija dodatno uzrokuju nejednak pristup primarnoj zdravstvenoj zaštiti, uprkos velikom udjelu dugotrajnih kroničnih bolesti u populaciji. **Postojeće niske stope zaposlenosti**

među marginaliziranim Romima vjerovatno će se još smanjiti zbog krize sa koronavirusom. Socijalne mjere koje primjenjuju države, pa tako i BiH, odnose se uglavnom na ljudе koji su izgubili formalni i redovni posao. Međutim, **veliki broj Roma sredstva za život obezbjeđuju kroz rad u neformalnom sektoru (sezonski poslovi, neregulirani ugovori), stoga su prvi koji ostaju bez posla i ne mogu pristupiti naknadama za nezaposlenost.** Međugeneracijsko siromaštvo sprečava Rome da akumuliraju finansijske rezerve. Budući da su mnogi aktivni u neformalnom sektoru, potpuno su isključeni iz uobičajenog odgovora na koronavirus koji se odnosi na socijalnu zaštitu. **Bez prihoda ili socijalne podrške, hiljade ljudi ostaju bez sredstava za osnovne životne potrebe.**

Osobe sa invaliditetom čine 8,3% ukupnog stanovništva u BiH. **S obzirom na otežanu zapošljivost ove kategorije stanovništva te otežano odvijanje ekonomske aktivnosti i bez uticaja COVID-19, kategorija ekonomski aktivnih osoba sa invaliditetom je pod posebnim rizikom od gubitka zaposlenja uslijed COVID-19.** Ovo kreira dodatni otežavajući faktor, što ima uticaj ne samo na njih lično već i u velikom broju i na njihove porodice.

Na državnom, entitetskom, kantonalm i čak općinskom nivou ne postoje specijalizirani programi podrške ranjive kategorije (romsku populaciju, žene žrtve nasilja, žene u ruralnim područjima, osobe sa invaliditetom, i slične kategorije). Kada posmatramo aktivnosti centara za socijalni rad na općinskom nivou možemo zaključiti da je u većini slučajeva projicirani broj korisnika za 2020 godinu isti ili čak smanjen u odnosu na 2019 godinu. Razlog tome je sigurno projicirano smanjenje budžetskih sredstava iz kojih se ta prava finansiraju. Nevladine organizacije igraju ključnu ulogu u pružanju podrške ranjivim kategorijama – kako kratkoročno tako i durogročno – onima koji su izgubili poslove zbog pandemije. **Stoga vlade moraju uvesti konkretne mjere podrške usmjerene prema ranjivim kategorijama u BiH kako bi se smanjila zavisnost ovih grupa prema neprofitnim nevladnim akterima kao što su lokalne nevladine organizacije da bi se zadovoljile njihove potrebe.**

Reference:

1. Izvještaj Biroa za zapošljavanje
2. Izvještaj Centara za socijalni rad
3. Izvještaj partnerski organizacija
4. World bank: "Zapadni Balkan Redovni ekonomski izvještaj br.17 | proljeće 2020. Izgled za Zapadni Balkan", (www.worldbank.org/eca/wbrer)
5. UNDP BiH: "Report | Economic Impact Assessment of COVID-19 in BiH", Maj 2020.
6. Vjekoslav Domljan, Pouke iz pandemije, Sarajevska škola za znanost i tehnologiju, avgust, 2020.
7. http://www.zzzrs.net/images/uploads/javni_pozivi/Javni_poziv_Program_Romi_2020.pdf
8. Federalni zavod za statistiku: Popis stanovništva, domaćinstava/kućanstava i stanova u Bosni i Hercegovini 2013.godine (<https://docs.google.com/gview?url=http://fzs.ba/wp-content/uploads/2016/12/Konacni-rezultati-Popisa-2013.pdf>)
9. Agencija za statistiku Bosne i Hercegovine: Popis stanovništva, domaćinstava i stanova u Bosni i Hercegovini, 2013. (https://www.popis.gov.ba/popis2013/doc/RezultatiPopisa_BS.pdf)
10. IZVJEŠTAJ U SJENI o provođenju mjera predviđenih relevantnim Akcionim planovima iz oblastima obrazovanje, zdravstva, stambeno zbrinjavanje i zapošljavanje sa posebnim osvrtom na diskriminaciju i anticiganizma, Bijeljina, decembar 2019